

Foray, D. "Understanding "Smart Specialisation". *The question of R&D Specialisation: Perspectives and policy implications. Institute for Perspective Technological Studies – Joint Research Centre*. Seville, 2009. 14-26.

Galaska, A. "Teoretyczne podstawy rozwoju regionalnego – wybrane teorie, czynniki i bariery rozwoju regionalnego" *Teoretyczne Studia BAS*, no. 1 (49) (2017): 9-61.

Godlewska, S. "Strategie na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3) – instrument realizacji polityki rozwoju vs. warunki pozyskiwania funduszy unijnych". *Przegląd Europejski*, no. 4 (30) (2013): 78-93.

Gradziel, A. "Strategia inteligentnej specjalizacji stymulatorem rozwoju gospodarczego regionów". *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*. Vol. 2. Gospodarka regionalna i międzynarodowa, no. 37 (2014): 243-253.

Krugman, P. R. *Development Geography, and Economic Theory. Ohlin Lectures*. Cambridge – London: MIT Press, 1995.

Kwasnicki, W. "Ekonomia ewolucyjna – w poszukiwaniu alternatywnego wyjaśnienia rzeczywistości społeczno-gospo-

darczej". <http://kwasnicki.prawo.uni.wroc.pl/todownload/KongresEk2001.pdf>

Matysiak, A., and Strus, M. "Paradygmat rozwoju zrównowozonego". *Studia Ekonomiczne*, no. 213 (2015): 11-21.

Nowinska-Lazniewska, E. *Relacje przestrzenne w Polsce w okresie transformacji w świetle teorii rozwoju regionalnego*. Poznan: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, 2004.

Pelekh, O. B. "Evolutsiia pohliadiv na chynnyky ekonomichnoho rozvytku: teorii rozvytku «znyzu»" [Evolution of views on factors of economic development: the theory of development "from below"]. *Biznes Inform*, no. 6 (2018): 8-15.

Pelekh, O. B. "Evolutsiia pohliadiv na chynnyky ekonomichnoho rozvytku: teorii rozvytku «zhory»" [Evolution of views on the factors of economic development: the theory of development "from above"]. *Biznes Inform*, no. 5 (2018): 8-14.

Zalega, T. "Ekonomia ewolucyjna jako jeden z nurtow wspolczesnej ekonomii – zarys problematyki". *Studia i Materialy*, no. 2 (2015): 157-177.

УДК 658.3

ДЕТЕРМІНАЦІЯ ПОНЯТТЯ «ВЗАЄМОДІЯ» ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ ТА УПРАВЛІНСЬКОЇ КАТЕГОРІЇ

©2018 ШЕВЧУК Є. В.

УДК 658.3

Шевчук Є. В. Детермінація поняття «взаємодія» як економічної та управлінської категорії

Дана стаття присвячена аналізу особливостей поняття «взаємодія» як економічної та управлінської категорії, його зв'язку з іншими категоріями та дослідженню процесів його вивчення. Систематизовано різні теоретичні підходи до розуміння поняття «взаємодія». Виділено особливості трактування цієї категорії в різних сферах використання. Простежено процес формування гносеологічного поля цього поняття та виокремлено його елементи. Виділено сучасні визначення поняття «взаємодія» в економічній літературі. На їх основі виокремлено ключові характеристики цього процесу та досліджено зв'язки між ними. Запропоновано власні визначення цього терміна. Сформовано експлейнарний базис поняття «взаємодія» як економічної та управлінської категорії та визначено його складові.

Ключові слова: взаємодія, гносеологічне поле взаємодії, теорії взаємодії, експлейнарний базис, вплив, комунікація, відносини, співробітництво.

Рис.: 4. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 12.

Шевчук Євген Васильович – старший викладач кафедри менеджменту, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (просп. Перемоги, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: shevg_shevg@ukr.net

УДК 658.3

Шевчук Е. В. Детерминация понятия «взаимодействие» как экономической и управленческой категории

Данная статья посвящена анализу особенностей понятия «взаимодействие» как экономической и управленческой категории, его связи с другими категориями и исследованию процессов его изучения. Систематизированы различные теоретические подходы к пониманию понятия «взаимодействие». Выделены особенности трактовки этой категории в различных сферах использования. Прослежен процесс формирования гносеологического поля этого понятия и его элементов. Проанализированы современные определения понятия «взаимодействие» в экономической литературе. На их основе выделены ключевые характеристики этого процесса и исследованы связи между ними. Предложены собственные определения данного термина. Сформирован эксплейнарный базис понятия «взаимодействие» как экономической и управленческой категории и определены его составляющие.

Ключевые слова: взаимодействие, гносеологическое поле взаимодействия, теории взаимодействия, эксплейнарный базис, влияние, коммуникация, отношения, сотрудничество.

Рис.: 4. **Табл.:** 1. **Библ.:** 12.

Шевчук Евгений Васильевич – старший преподаватель кафедры менеджмента, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (просп. Победы, 54/1, Киев, 03057, Украина)

E-mail: shevg_shevg@ukr.net

UDC 658.3

Shevchuk Ye. V. Determining the Concept of «Interaction» as an Economic and Management Category

This article is concerned with analyzing features of the concept of «interaction» as an economic and management category, its relationship with other categories and studying the processes of its research. Various theoretical approaches to understanding of the concept of «interaction» are systematized. The distinctive features of interpretation of this category in different spheres of use are allocated. The process of formation of an epistemological field of this concept and its elements is traced. The contemporary definitions of the concept of «interaction» in economic literature are analyzed. On this basis, key characteristics of the process are allocated and the links between them are explored. The author's own definitions of this term are suggested. The explanatory basis of the concept of «interaction» as economic and management category is formed, its components are defined.

Keywords: interaction, gnosiological field of interaction, theories of interaction, explanatory basis, influence, communication, relations, cooperation.

Fig.: 4. **Tbl.:** 1. **Bibl.:** 12.

Shevchuk Yevhen V. – Senior Lecturer of the Department of Management, Kyiv National Economic University named after V. Hetman (54/1 Peremohy Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: shevg_shevg@ukr.net

Термінологія, що використовується в будь-якій діяльності, повинна бути всебічно дослідженою та зрозумілою тим, хто нею користується. Розглядаючи наукові публікації, можна стверджувати про наявність ґрунтовних досліджень цього поняття у сферах філософії, психології та соціології. Інші ж сфери, запозичуючи його до власного понятійно-категоріального апарату, використовують без ґрунтового дослідження накопичених знань щодо його сутнісних ознак, проявів та характеристик. Це стосується й поняття «взаємодія», яке широко використовується в працях економістів та менеджерів.

Проблему сутності поняття «взаємодія» як економічної та управлінської категорії у своїх працях розкривали такі науковці, як Азріліян О. М. [1], Борисова В. В. [2], Булик І. Л. [3], Віханський О. С. [4], Гордієнко Д. Д. [5], Мочерний С. В. [6], Парахіна В. М. [7], Пасс К. [8], Поршнева А. Г. [9], Райзберг Б. А. [10], Смірнов Е. О. [11] та ін. Ними було досліджено механізм взаємодії та її основні етапи, виокремлено типи та види цього процесу, проаналізовано можливі мотиви участі, обґрунтовано основні стратегії та можливі стилі взаємодії. Були фрагментарно висвітлено проблеми, пов'язані з ідентифікацією об'єкта та суб'єкта взаємодії, визначенням загальних умов її здійснення та факторами, що цьому перешкоджають. До питань, які поки залишилися невирішеними, можна віднести: визначення ключових характеристик взаємодії, обґрунтування принципів, форм та режимів її реалізації.

Мета статті – обґрунтувати поняття «взаємодія» як економічну та управлінську категорію, дослідивши ґносеологічне поле цього поняття, визначивши його експлейнарний базис, і виділити на цій основі невирішені проблеми, що потребують розв'язання.

Розглядаючи поняття «взаємодія», необхідно зазначити, що до того, як потрапити в економічний та управлінський лексикон, воно дуже ґрунтовно вивчалось в інших сферах, зокрема в природничій, філософській, соціологічній та психологічній. У межах кожного напрямку сформувалися певні особливості розгляду цього поняття, що відрізняли його від інших сфер. Так, зокрема, в рамках природничого напрямку дослідження спрямовувалися на знаходження зв'язку між двома елементами, які в результаті його здійснення приводять до взаємодії. У філософській сфері взаємодія тлумачилася як процес, що приводить до змін і розвитку певної системи. Дослідники-соціологи вважали елементами, що беруть участь у взаємодії, соціальними особами та фактично визнавали таких осіб активними учасниками цього процесу. Науковці-психологи основний акцент робили на зміні свідомості, ціннісних орієнтацій, установок і поведінки осіб, що беруть участь у взаємодії. Таким чином, у рамках кожного напрямку сформувалося власне специфічне ґносеологічне поле.

Наприкінці ХХ – початку ХІ сторіччя термін «взаємодія» починає все активніше використовуватися вченими-економістами, а потім з економічної сфери потрапляє в управлінську. Базуючись на розглянутих вище підходах, науковці адаптують визначення взаємодії до поведінки бізнес-організацій. Типовими сферами застосування цього терміна стали такі напрямки: взаємодія бізнесу та суспільства; взаємодія з клієнтами; взаємодія з контрагентами; взаємодія держави та бізнесу; взаємодія конкурентів тощо

Через власну специфіку фахівці з економіки та управління переосмислили накопичений базис знань та сформувавши власне ґносеологічне поле, що вже по-іншому тлумачить та описує процес взаємодії. Сучасний стан формування ґносеологічного поля поняття «взаємодія» як економічної та управлінської категорії наведено на *рис. 1*.

Для розуміння поняття «взаємодія» як економічної та управлінської категорії наведемо декілька його характерних тлумачень (*табл. 1*).

Як видно з розглянутих і систематизованих визначень, дослідники часто тлумачать взаємодію через такі ключові терміни, як вплив, співробітництво (спільна робота), зв'язок, відносини, комунікація. Тобто замінюють один термін на інший, що, на наш погляд, не є цілком виправданим. Спробуємо змістовно розвести ці терміни та пояснити можливість та коректність їх використання для тлумачення змісту поняття «взаємодія»

Складність цього процесу, на нашу думку, полягає у наявності в них спільних характеристик:

- ✦ необхідно аби брали участь дві або більше особи;
- ✦ має бути наявний процес, що проходить між двома або більше особами.

Аналізуючи зв'язки між цими термінами, пропонуємо визнати, що співробітництво (спільна діяльність) є причиною, яка визначає характер відносин між особами, які разом працюють. На основі специфічних відносин вибираються тип і канали зв'язку, що будуть використовуватися. Водночас співробітництво вимагає певного обміну інформацією, який реалізується через встановлені зв'язки. Також спільна діяльність формує взаємні впливи осіб, що також потребують встановлених зв'язків для власної передачі. Враховуючи окреслені взаємозв'язки, пропонуємо вважати означені терміни ключовими характеристиками поняття «взаємодія», зв'язок між якими наведено на *рис. 2*.

Якщо розкривати зміст поняття «взаємодія» як суто економічної та управлінської категорії, то необхідно зазначити особливості в її тлумаченні. Оскільки економічна категорія «взаємодія» трактується через будь-яку спільну діяльність, то здійснення спільної діяльності вже передбачає певну взаємодію. Як управлінська категорія взаємодія передбачає суб'єкта та об'єкта управління, між якими існує нерівність,

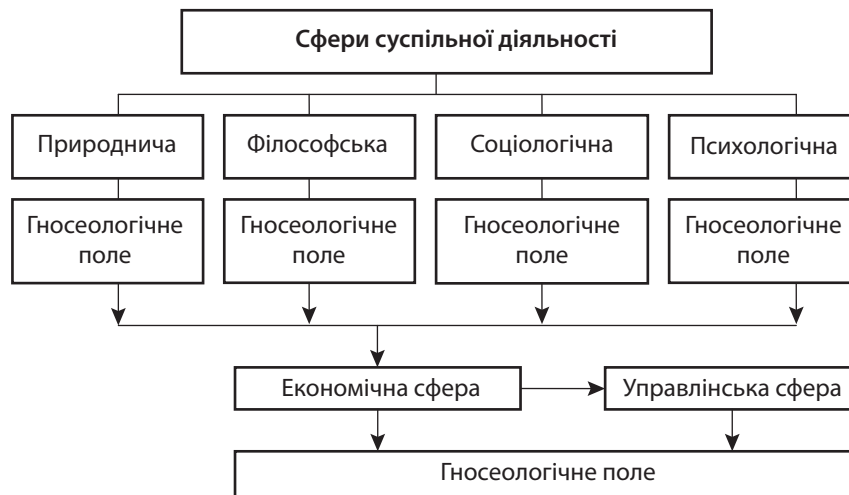

Рис. 1. Формування гносеологічного поля поняття «взаємодія» як економічної та управлінської категорії

Таблиця 1

Визначення поняття «взаємодія» як економічної та управлінської категорії

№ з/п	Підхід до розкриття сутності поняття «взаємодія»	Науковці, які підтримували даний підхід	Характерне визначення поняття «взаємодія»
1	Розгляд взаємодії через співробітництво (спільну роботу)	Азріліан О. М. [1, с. 125]; Мочерний С. В. [6, с. 94], Райзберг Б. А. [10, с. 73]	Взаємодія – участь у спільній роботі, діяльності: співробітництво, спільне здійснення операцій, виконання угод
2	Розгляд взаємодії через зв'язки	Гордієнко Д. Д. [5, с. 23]	Взаємодія – взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким-, чим-небудь
3	Розгляд взаємодії через відносини	Пасс К. [8, с. 44]	Взаємодія – міжособистісні відносини, що необхідні або можливі у зв'язку з виконуваними діями
4	Розгляд взаємодії через комунікацію	Поршнев А. Г. [9, с. 67]	Взаємодія – форма соціальної комунікації або спілкування, яка являє собою систему соціальних дій як мінімум між двома особами, або соціальними спільнотами, або індивіда та соціальної спільноти
5	Розгляд взаємодії через вплив	Борисова В. В. [2, с. 54]; Парахіна В. М. [7, с. 103]; Смірнов Е. О. [11, с. 37]	Взаємодія – це позитивна реакція з боку людини (об'єкта управління) на вплив

в якій суб'єкт управління головний і дає команди об'єкту управління, який для досягнення взаємодії повинен їх виконувати.

На основі вищевикладеного пропонується авторське визначення поняття «взаємодія» як економічної та управлінської категорії.

Взаємодія як економічна категорія – це міжособистісні відносини, що виникають у процесі участі в спільній роботі, діяльності, співробітництві, спільному здійсненні операцій чи виконанні угод.

Взаємодія як управлінська категорія – спільна діяльність учасників, що заснована на позитивній реакції одного учасника на вплив іншого через побудовану (існуючу) систему зв'язків між ними, що супроводжується процесами обміну інформацією (комунікацією).

Загалом, розглядаючи гносеологічне поле поняття «взаємодія» як економічної та управлінської

категорії, що сформувалося бід впливом специфіки цієї сфери діяльності, можемо виділити такі його елементи, поширені в наукових дослідженнях: типи, механізм, етапи, умови, перешкоди, форми, мотиви, стратегії, стилі, принципи, режими здійснення.

Досліджуючи експлейнарний базис (від англ. *to explain* – пояснювати, розглядається як сукупність теоретичних основ, положень та інструментів, які залучаються до пояснення чого-небудь [12]) поняття «взаємодія» як економічної та управлінської категорії (рис. 3), необхідно зазначити, що він сформований на основі таких складових, як теорії взаємодії, змістовна основа взаємодії та прикладні аспекти взаємодії.

Різні складові експлейнарного базису розкриті в сучасних дослідженнях з різною глибиною та рівнем аргументування. У рамках деяких з них наявні «білі плями».

Питання виділення та дослідження теорій взаємодії можна вважати розробленим. Теорії взаємодії

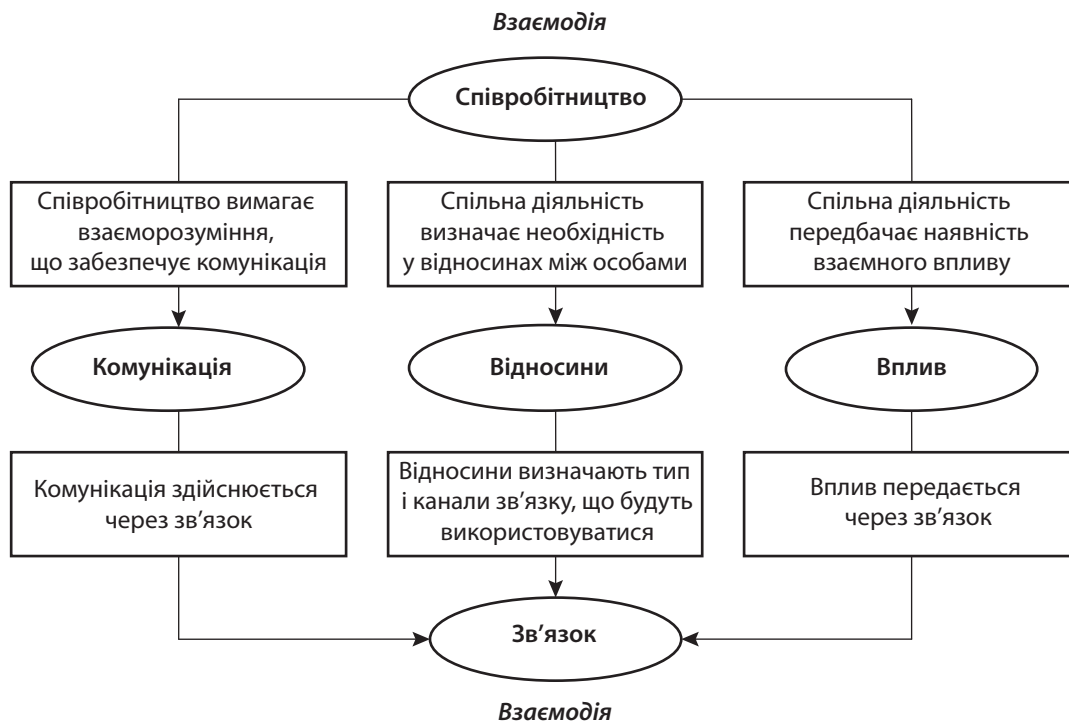

Рис. 2. Зв'язок між ключовими характеристиками взаємодії

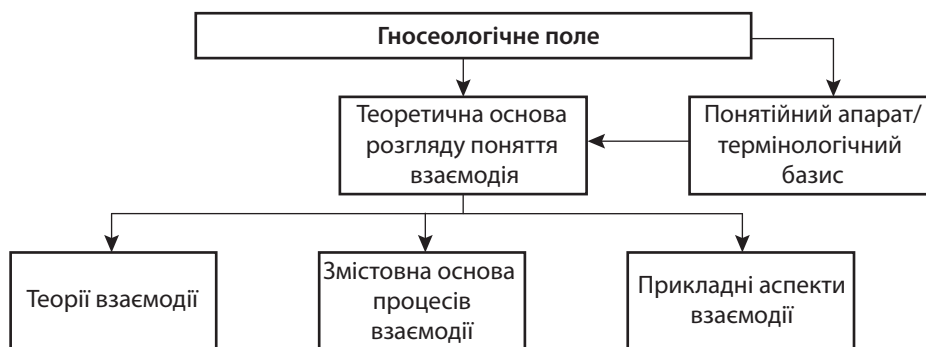

Рис. 3. Експлейнарний базис поняття «взаємодія» як економічної та управлінської категорії

були сформовані й запозичені з інших сфер діяльності та охоплюють дуже різноманітні напрямки досліджень.

До таких теорій можна віднести: теорію дії (соціальної дії); «схему Р. Бейлза»; комунікаційний (інформаційний) підхід; взаємодію як контакт між людьми; теорію обміну; інтеракціоністські теорії (символічного інтеракціонізму); транзакційну теорію (транзакційний аналіз); реляційний підхід; теорію «діадичної взаємодії»; взаємодію як організацію спільної діяльності; теорію управління враженнями (соціальної драматургії); теорію атракції; психоаналітичну теорію; теорію етнометодології; балансну теорію; теорію конфліктів.

Змістова основа та прикладні аспекти ще до кінця не вивчені, а розроблені фрагментарно, окремі результати досліджень фактично теж були запозичені з інших сфер. У рамках змістовної основи

такими є: механізм взаємодії, основні його етапи та підходи до виділення її типів. Розглядаючи розроблені питання прикладних аспектів, можна виділити визначення мотивів, що спонукають брати участь у взаємодії, обґрунтування стратегій та стилів поведінки, які доцільно використовувати в самому процесі.

У межах змістовної основи до питань, що не знайшли свого вирішення або вирішені частково, можна віднести:

- ✦ *ключові характеристики.* Велика кількість уявлень про взаємодію заважають виділенню ключових характеристик цього процесу, а вони повинні спростити процес її ідентифікації;
- ✦ *загальні умови взаємодії.* Різноманітні ситуації висувають свої умови до взаємодії. Узагальнення та визначення таких умов допоможе визначити, чи є певний процес взаємодією та допоможе прогнозувати її можливість на практиці;

- ✦ *принципи взаємодії*. Необхідність обґрунтування принципів взаємодії полягає у визначенні фундаментальної основи для проведення подальших досліджень.

У рамках прикладних аспектів до питань, що не знайшли свого вирішення або вирішені частково, можна віднести такі:

- ✦ *визначення суб'єкта та об'єкта взаємодії*. У різних сферах економічного життя іноді важко виділити об'єкта та суб'єкта взаємодії, наприклад це стосується питань взаємодії бізнесу та суспільства;
- ✦ *ідентифікація процесу взаємодії*. На практиці дуже важко спостерігати взаємодію між людьми та достеменно стверджувати, що в тому чи іншому випадку вона відбулася;
- ✦ *форми здійснення взаємодії*. У рамках кожної економічної системи наявні свої специфічні моменти, які визначають можливі форми взаємодії елементів. Тому необхідні дослідження і формування окремих пропозицій по кожній системі окремо;
- ✦ *перешкоди взаємодії*. Детально не вивчивши практику реалізації процесів взаємодії,

складно ідентифікувати фактори, що можуть бути перешкодами на шляху її здійснення;

- ✦ *режими здійснення взаємодії*. Режими здійснення визначають характер поведінки учасників у процесі взаємодії залежно від їх ступеня зацікавленості.

Сучасний стан експлейнарного базису поняття «взаємодія» як економічної та управлінської категорії наведено на *рис. 4*.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи все вищесказане, можна зробити ряд висновків:

1. Запозичення та використання понятійного апарату з інших сфер використання поняття «взаємодія» вимагає переосмислення та ґрунтовного дослідження елементів гносеологічного поля.

2. Сучасне тлумачення цього поняття багатогранне, але спирається, на нашу думку, на такі ключові характеристики, як: вплив, співробітництво (спільна діяльність), зв'язок, відносини та комунікація. Комплексний розгляд цих характеристик та їх взаємозв'язків дає змогу надати більш аргументоване тлумачення поняття «взаємодія».

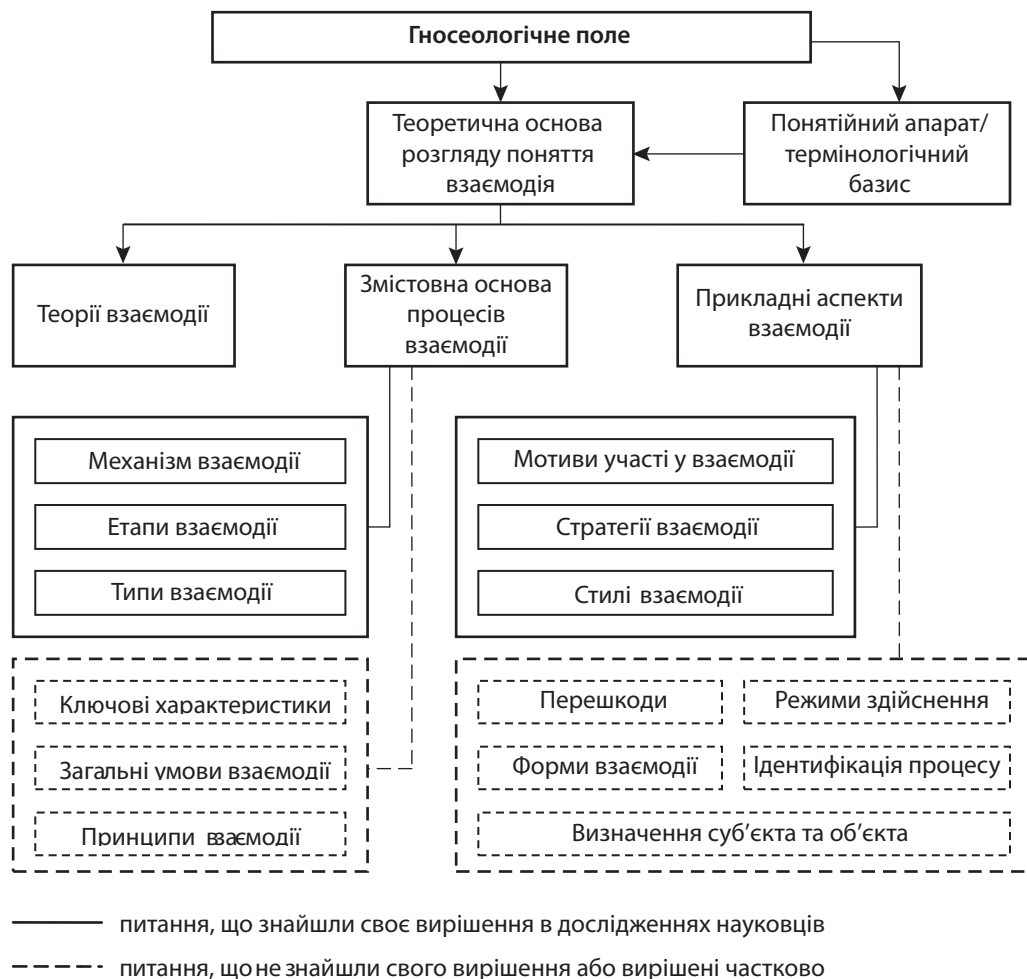

Рис. 4. Сучасний стан експлейнарного базису поняття «взаємодія» як економічної та управлінської категорії

3. Розглядаючи експлейнарний базис поняття «взаємодія» як економічної та управлінської категорії, необхідно виділити такі його основні складові: теорії взаємодії, прикладні аспекти взаємодії та змістовна основа взаємодії.

4. Теорії взаємодії, як складові експлейнарного базису цього поняття, можна вважати повністю сформованими та дослідженими.

5. Такі складові експлейнарного базису поняття «взаємодія», як змістовна основа та прикладні аспекти, знаходяться у стадії формування (наукового осмислення). Частина питань вже знайшла своє висвітлення в дослідженнях науковців. Зокрема в рамках змістовної частини це: механізми, етапи та типи взаємодії, а в межах прикладних аспектів – мотиви, стратегії та стилі її здійснення.

6. Можливими напрямками подальших досліджень в рамках змістовної основи є: виокремлення ключових характеристик взаємодії, визначення загальних умов, необхідних для реалізації цього процесу, та обґрунтування принципів її здійснення. У межах прикладного аспекту такими напрямками можуть бути: обґрунтування способів ідентифікації взаємодії; визначення її суб'єкта та об'єкта в різних сферах економічного життя; розробка форм здійснення та виділення факторів, що перешкоджають цьому. Розкриттю їх змісту будуть присвячені подальші дослідження автора. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Большой экономический словарь / Под редакцией А. Н. Азрилияна. 6-е изд., доп. М. : Институт Новой экономики, 2004. 1376 с.
2. Борисова В. В., Ларионов В. Г., Мазурин Э. Б. Теория организации : учебник / под ред. С. Г. Фалько. М. : Дашков и К^о, 2014. 308 с.
3. Булык И. Л. Детерминация понятия «взаимодействие публичных органов управления». *Legea si viata*. 2014. № 2. С. 26–29.
4. Виханский О. С., Наумов А. И. Менеджмент : учебник. 5-е изд. стереотип. М. : Магистр; ИНФРА-М, 2014. 576 с.
5. Економічний тлумачний словник: Понятійна база законодавства України у сфері економіки / упоряд. Д. Д. Гордієнко. Київ : КНТ, 2006. 308 с.
6. Економічний енциклопедичний словник : у 2-х т. / за ред. С. В. Мочерного та ін. Львів : Світ, 2005. Т. 1: А – Н. 2005. 616 с.
7. Парахина В. Н., Федоренко Т. М., Шацкая Е. Ю. Теория организации : учебник 6-е изд. перераб. М. : КНОРУС, 2014. 360 с.
8. Пасс К., Лоуз Б., Дэвис Л. Словарь по экономике / пер. с англ. СПб. : Эконом. школа, 2004. 752 с.
9. Управление организацией : энциклопедический словарь / под ред. Поршнева А. Г., Кибанова А. Я., Гунина В. Н. М. : ИНФРА-М, 2001. 822 с.
10. Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. 2-е изд., испр. М. : ИНФРА-М, 1999. 479 с.
11. Смирнов Э. А. Теория организации : учебное пособие. М. : ИНФРА-М, 2003. 248 с.
12. Погорелов Ю. С. Эксплейнарний базис розвитку підприємства: стан і напрямки подальших досліджень. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2010. № 21. С. 222–230.

Рецензент – Лігоненко Л. О., доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту ДВНЗ «Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана»

REFERENCES

- Bolshoy ekonomicheskiy slovar [Great economic dictionary]. Moscow: Institut Novoy ekonomiki, 2004.
- Borisova, V. V., Larionov, V. G., and Mazurin, E. B. *Teoriya organizatsii* [Theory of organization]. Moscow: Dashkov i K^o, 2014.
- Bulyk, I. L. "Determinatsiya ponyatiya «vzaimodeystviye publichnykh organov upravleniya»" [Determination of the notion "interaction of public authorities"]. *Legea si viata*, no. 2 (2014): 26-29.
- Ekonomichnyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Economic Encyclopedia Dictionary]. Vol. 1: A - N. Lviv: Svit, 2005.
- Ekonomichnyi tлумачnyi slovnyk: Poniatiina baza zakonodavstva Ukrainy u sferi ekonomiky* [Economic Explanatory Dictionary: Conceptual Framework of Ukrainian Legislation in the Field of Economics]. Kyiv: KNT, 2006.
- Parakhina, V. N., Fedorenko, T. M., and Shatskaya, Ye. Yu. *Teoriya organizatsii* [Theory of organization]. Moscow: KNORUS, 2014.
- Pass, K., Louz, B., and Devis, L. *Slovar po ekonomike* [Dictionary on economics]. St. Petersburg: Ekonom. shkola, 2004.
- Pohorelov, Yu. S. "Ekspleinarnyi bazys rozvytku pidpriyemstva: stan i napriamky podalshykh doslidzhen" [Explainable basis of enterprise development: the state and directions of further research]. *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*, no. 21 (2010): 222-230.
- Rayzberg, B. A., Lozovskiy, L. Sh., and Starodubtseva, Ye. B. *Sovremennyy ekonomicheskiy slovar* [Modern economic dictionary]. Moscow: INFRA-M, 1999.
- Smirnov, E. A. *Teoriya organizatsii* [Theory of organization]. Moscow: INFRA-M, 2003.
- Upravleniye organizatsiyey: entsyklopedicheskiy slovar* [Organization management: encyclopedic dictionary]. Moscow: INFRA-M, 2001.
- Vikhanskiy, O. S., and Naumov, A. I. *Menedzhment* [Management]. Moscow: Magistr; INFRA-M, 2014.